

Ogled razstave v Lamutovem salonu, Kostanjevica na Krki.
Foto: Slavka Ilich, 26. 2. 2017.

Poklon pokojnim utemeljiteljem šelmarije, Kostanjevica na Krki.
Foto: Iztok Ilich, 26. 2. 2017.

NA KOSTANJEVIŠKI ŠELMARIJI

Šelmarija, od pustne nedelje do pepelnične srede trajajoče pustovanje v Kostanjevici na Krki, je v primerjavi s kurentovanjem ter obhodi škoromatov ali cerklajnskih lavfarjev manj znana prireditev, vendar ima daljšo tradicijo od večine sorodnih šeg; po krajevnem ustnem izročilu naj bi se začela že leta 1854, najstarejši znani opis pustovanja pa je s konca 19. stoletja. Po vrhu je šelmarija z vpisom v *Register nesnovne kulturne dediščine* (št. Rzd-01-13-00017-03) ob koncu leta 2013 mnoge tudi prehitela. Za to so ob strokovni pomoči, ki jim jo v zadnjih letih največ nudijo etnologinje iz bližnjih muzejev, zlasti brežiškega, najzaslužnejši sami domačini iz Kostanjevice na Krki. Še zlasti najdejavnejši, povezani v lokalno, leta 2007 ustanovljeno Etnološko društvo Prforcenhaus, ki spoštljivo in požrtvovalno nadaljuje delo vseh prejšnjih znanih in anonimnih organizatorjev in udeležencev pustovanja.

Vodstvo društva Prforcenhaus je tudi povabilo člane in sopotnike Slovenskega etnološkega društva, da si v nedeljo, ko pustovanje s povorko doseže vrhunec, ogleda to od 26. februarja do 1. marca trajajočo slikovito prireditev. Zbralo se nas je za nekaj avtomobilov in čeprav smo zamudili pustno budnico – ki ob 6h vrže iz postelje tiste, ki so jutro za Kostanjevico na Krki najpomembnejšega dne v letu morda še dočakali v postelji – smo bili priča zanimivemu poznejšemu dogajanju.

Po nujnem »privezovanju duše« v gostišču Otok smo se sredi dopoldneva odpravili čez cesto v Lamutov salon, kjer so člani lokalnih društev, osnovnošolci in drugi domačini za letošnjo slovesnost pripravili razstavo *Pust skozi*

čas – *Otroška maska* ter predstavili obnovljeni prapor meščanske uniformirane straže, po starem »purgargarde«. Po razstavi sta nas popeljala njena avtorica Mihaela Kovačič, sicer profesorica matematike, in Toni Bizjak, oba iz vrst najdejavnejših članov društva Prforcenhaus.

Da smo se znašli v rokah najboljših poznavalcev stare pustne šege, se je potrdilo tudi pozneje, ko sta nas gospa Mihaela in gospod Toni odpeljala na pokopališče. Tam smo bili – kar »neposvečenim« obiskovalcem ni dano – priča spoštljivemu polaganju cvetja in prižiganju sveč na grobovih najzaslužnejših pokojnih ohranjevalcev tradicije šelmarije. Hvalevreden, bolj intimen del sicer hrupnega pustnega dogajanja!

Preostanek dopoldneva smo, namesto sprva predvidenega ogleda stalnih razstav v Galeriji Božidar Jakac v kostanjeviškem »gradu«, prebili kot gostje domačinke, etnologinje in slovenistke Aleše Valič. Povabila nas je na trato ob nekdanjem mlinu – njeni predniki so bili gostilničarji – ki smo si ga nazadnje tudi ogledali. Čeprav že dolgo ne služi več svojemu namenu in je ostal tudi brez najpomembnejših delov opreme, nam je gostiteljica z živo besedo pričarala predstavo, kako se je tam nekdanje mlelo žito okoliških kmetov in so si ljudje izmenjevali novice. Medtem je Jelka Šefic s prijateljicami pogrnila mizo, ki bi se gotovo upognila pod dobrotami vseh vrst – če ne bi bila kamnita.

Aleša Valič nas je, ko smo bili spet pri močeh, popeljala še po Oražnovi ulici do vrha otoka pri severnem lesenem mostu in cerkvi sv. Jakoba z nekaj imenitnimi romanskimi elementi ter nazaj do trga, Ta malega placa med gostiščem

* Iztok Ilich, publicist, prevajalec in urednik, Trebinjska 11, 1000 Ljubljana; iztok.ilich@amis.net.

Najpomembnejši se peljejo, Kostanjevica na Krki.
Foto: Slavka Ilich, 26. 2. 2017

Otok in Lamutovim salonom, kjer je bilo že vse pripravljeno za sprejem pustne povorke. Sestavljali so jo predvsem maskirani liki, ki črpajo navdih za svoje kostume v izročilu pa tudi v aktualnem dogajanju v Kostanjevici in bližnjih vaseh. Manjkala ni niti skupina »pravih« kurentov, za red pa so skrbeli praznje napravljeni pripadniki »purgargarde«. Sprevod je od zbirališča pred občinsko stavbo prehodil – nekateri so se tudi peljali ali jezdili – južni leseni most ter Cesto talcev po vzhodni strani otoka, se pri sv. Jakobu obrnil in se zgrnil, kolikor je dopuščal prostor Ta malega placa, pred odrom z najpomembnejšimi organizatorji prireditve. Tam se tudi preberejo »litanije«, v katerih je v verzih večidel duhovito pa tudi kritično omenjeno vse, kar je v letu od prejšnje šelmarije na družbenem, političnem, kulturnem in gospodarskem področju zaznamovalo življenje Kostanjevice in okoliških krajev.

Za lažje razumevanje razvoja, vsebine in pomena šelmarije, pri kateri sodelujejo tudi otroci, v njej pa se prepletajo elementi podeželskih pustovanj in mestnih karnevalov, je v nadaljevanju dodan povzetek opisa šege iz utemeljitve za njeno uvrstitev v *Register nesnovne kulturne dediščine Republike Slovenije*:

[...] Poimenovanje naj bi izviral iz »lumpanja«, norenja, simbol pustovanja pa je šelma – v preteklosti je bila to buča, v kateri je gorela sveča, sedaj pa je to nekakšna glava iz pločevine. Pustni liki, ki sodelujejo pri pustovanju, so šelmarji (iz nem. Schelm pavliha, navihavec), včlanjeni v družčino Prforcenhaus (iz fr.-nem. Parforce-Hatz lovski pogon). Nekaj dni pred pustom ulice Kostanjevice na Krki okrasijo z barvnimi papirnatimi trakovi in za-

Branje »litanij« na Ta malem placu, Kostanjevica na Krki.
Foto: Iztok Ilich, 26. 2. 2017.

stavami. V nedeljo zjutraj topovska salva ter obhod odbora Prforcenhaus in godbenikov po mestnih ulicah naznanita začetek pustovanja. Popoldne je oklic Kurenta – kanonik oznani prevzem oblasti v času pusta. Sprevod, ki ga sestavljajo praporščak, oče Šelme, kanonik, patri, predsednik s prvo damo, purgarji, prižigalci luči, mestni pisar, mestni sodnik, guverner banke in mestna gospoda, obišče vse gostilne. V ponedeljek zvečer je baklada – sprevod otrok in članov Prforcenhaus z baklami, ti vabijo na občni zbor, na katerem na šaljiv način obračunajo z ljudmi in dogodki v preteklem letu. Purgarji med občinstvom izberejo novega predsednika Prforcenhaus, potem pa je v mestni gostilni ples v maskah.

[...] Osrednji lik šelmarije je oče Šelme (iz nem. Schelmenvater oče navihancev), oblečen v črne hlače in frak ter pokrit s cilindrom, ki na palici nosi Šelmo. Predsednik Prforcenhaus ima rdeče ogrinjalo, krono in žezlo. Kanonik ima rdeče ogrinjalo in bilet, okrog vratu nosi rožni venec in v roki knjigo litanij. Purgarji, ki so v uniformah in imajo sablje, skrbijo za red. Guverner banke od leta 1991 skrbi za valuto Kostanj, kostanjeviško plačilno sredstvo v času pusta. [...] Večina likov je povezana s prebivalci in z zgodovino Kostanjevice na Krki in bližnje okolice. Od leta 1971 ima zelo pomembno vlogo pri pustovanju Pihalni orkester Kostanjevica na Krki.

[...] Kljub nekaterim dodanim likom in elementom pustovanje sledi lokalni tradiciji.